

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

Tandemová výuka

Mgr. Helena Zitková, Ph.D.

Mgr. Martina Hezká

Mgr. Marek Vít

Tandemová výuka

Mgr. Helena Zitková, Ph.D.

Mgr. Martina Hezká

Mgr. Marek Vít

2021

Anotace:

Tento materiál určený učitelům obsahuje základní informace o tandemové výuce. Představuje základní podmínky pro její realizaci ve škole, její fáze a možné podoby. Materiál dále poukazuje na výhody a upozorňuje na možné překážky, které mohou při tandemu nastat, a zaměřuje se také na to, jak jim předcházet. Celý materiál je protkán zážitky, názory, výpověďmi a doporučeními učitelů, kteří tandemovou výuku zažili na vlastní kůži.

Obsah

Úvod	2
Tandemová výuka – co to je	2
Podmínky pro přínosnou tandemovou výuku	3
Fáze tandemové výuky	4
Podoby tandemové výuky	6
Výhody výuky v tandemu	7
Možné překážky a jak jim předcházet	8
Závěr	9
Doporučené zdroje	

Úvod

Tandemová výuka není prozatím na našich školách tolik rozšířená, jak by mohla být. Ačkoliv se často využívá v profesní přípravě učitelů, kdy jsou spolu v tandemu student učitelství a mentor-učitel z praxe, běžně ve škole uvidíte ve třídě jen jednoho pedagoga, popřípadě jednoho pedagoga s asistentem. Tedy spíše neuvidíte, protože po zvonění se ve školách obvykle zavřou všechny dveře tříd a co se děje za nimi, nikdo zvenčí nevidí.

Víme však, že existují školy s otevřenými dveřmi i v průběhu vyučování a že pro některé nadšené učitele je výuka v tandemu téměř každodenní záležitostí. Jsou to ti učitelé, kteří vědí o výhodách, které tandemové vyučování přináší, a využívají je tak často, jak jen to jde.

Celý tento materiál vychází ze zkušeností učitelů¹, kteří tandemovou výuku zažili a ve většině případů jsou přesvědčeni o jejich neomezených možnostech a skvělých příležitostech.

Tandemová výuka - co to je

Při tandemové výuce spolu dva učitelé **spolupracují** na plánování a realizaci vyučování. Konkrétně to znamená, že **oba se podílejí** na přípravě hodiny a zároveň pak spolu "vyučují". Následně celý proces zhodnotí a své poznatky využijí pro další společné tandemové vyučování.

V tandemové výuce se mohou potkávat učitelé **se stejnou nebo různou odborností** a přirozeně s různými osobnostními rysy, morálními hodnotami, postoji a názory. Díky tomu může být tato výuka jak pro učitele, tak i žáky velmi **obohacující**. V případě nesplnění podmínek pro přínosnou tandemovou výuku však nikoho neobohatí a je tedy bezvýznamná.

¹ Informace jsou čerpány na základě dotazníků pro 18 učitelů a z rozhovorů se 4 z nich

Podmínky pro přínosnou tandemovou výuku

Předpokladem pro přínosnou a plně fungující tandemovou výuku, jak pro učitele, tak i žáky, je splnění následujících podmínek:

- Pokud chce učitel s tandemem začít, může se do toho pustit třeba hned. Stačí, aby našel kolegu nebo kolegyni s **podobným naladěním** v přístupu k dětem a k výuce. Jednou ze základních podmínek přínosné tandemové výuky je, aby měli oba učitelé v tandemu stejný výchovný styl². Z našeho pohledu je pro tuto spolupráci ideální demokratický výchovný styl.
- Další podmínkou úspěšné spolupráce v tandemu je **vzájemná respektující komunikace**. To znamená být otevřený názorům druhého, umět obhajovat své názory a vysvětlovat své postoje a nenásilnou formou řešit případná nedorozumění³.

Názor učitele: “Vše je o komunikaci, při jakémkoliv problému je třeba ho prodiskutovat, vykomunikovat.”

- Neméně důležitou podmínkou je také **podpora** od vedení školy, a to jak “mentální”, tak i finanční. Financovat tandemovou výuku lze z běžného rozpočtu školy (v rámci PHmax) nebo z různých projektů (např. Šablony).
- Za velmi zásadní podmínku pro realizaci tandemového vyučování považujeme **dobrovolnost**. Pokud mají učitelé od vedení školy prostor a podporu, mohou se pak pro tandemovou výuku svobodně rozhodnout. Při dobrovolném zapojení je velmi pravděpodobné, že učitelé budou mít do objevení neomezených možností výuky v tandemu chuť. Pokud však vedení školy tandemovou výuku nařídí, může tím vytvářet tlak na učitele a tím v nich vyvolávat nepříjemné pocity (například obavy, úzkost, strach nebo stres). Přirozenou reakcí je pak obrana spojená s různými obrannými mechanismy⁴, které způsobují například nechut' či apatii.

Výpovědi učitelů, kteří měli tandemovou výuku nařízenou vedením školy:

² autoritativní, demokratický a liberální výchovný styl (rozdělení podle Kurta Lewina), více o výchovných stylech také Kopřiva, Pavel a kol. *Respektovat a být respektován* (2008)

³ více o nenásilné formě komunikace najdete například v knize Thomase Gordona *Škola bez poražených* (2015), nebo v knize *Respektovat a být respektován* od Pavla Kopřivy a kol. (2008) nebo v knize Marshalla Rosenberga *Nenásilná komunikace* (2016)

⁴ obranné mechanismy ega - více například Peterková, Michaela. *Ego-obranné mechanismy*. (2014)

“Ač to mohlo být ze strany vedení dobře myšleno:), i přes dlouhé snažení a náhled školní psycholožky, jsme se moc neshodly. Výuku si dělíme napůl a tandemu se to moc nepodobá.”

“S jednou kolegyní jsme si nesyly. Výuka vypadala hrozně. Trvalo až do teď, do konce školního roku, než jsme našly jakýsi kompromis... S druhou kolegyní jsem spíš v pozici asistentky, ale alespoň si spolu víc “lidsky” rozumíme.”

Fáze tandemové výuky

Tandemová výuka zahrnuje několik konkrétních kroků:

1. **Rozhodnutí** je prvním krokem k uskutečnění tandemové výuky. Důvody pro její realizaci mohou být různé. Například možnost získání nových podnětů, zkušeností a zážitků, jak pro učitele, tak pro žáky. Učitelé také mohou chtít načerpat vzájemnou inspiraci a obohatit se o nové metody výuky. K tandemové výuce může učitele také přivést nabídka nadšeného kolegy či progresivního ředitele školy. Dalším důvodem může být vlastní zájem učitele o spolupráci s ostatními. V neposlední řadě může učitele k tandemovému vyučování motivovat možnost vyšší individualizace výuky.
2. Druhým krokem je **oslovení kolegů** a nalezení “partáka” do tandemu.
3. **Plánování a příprava** výuky je dalším krokem na cestě k přínosné tandemové výuce. Ve vzájemné diskusi učitelé nejprve zvolí téma hodiny a určí a naformulují její cíl⁵. Na základě cíle pak diskutují a vybírají konkrétní aktivity, které uspořádají do struktury hodiny. Navrhnu si také rozdělení úkolů a připraví potřebné materiály a pomůcky.

Tuto fázi popsali a shrnuli učitelé takto:

“Sejdeme se už několik dní předem, domluvíme, co budeme dělat, jaký bude cíl hodiny. Vybereme vhodné aktivity, které k cíli povedou. Připravíme si pomůcky, domluvíme organizaci hodiny, timing a kdo co bude dělat.”

“Je potřeba se domluvit na čase, kdy se sejdeme a naplánujeme přípravu - diskutovat, na co se v hodině zaměří, jak by to mělo-mohlo vypadat a co je výstupem.”

4. Následným krokem je samotná **realizace výuky**. Jejím základem je bezpečné prostředí, ve kterém má učitel z tandemu svůj prostor pro vlastní realizaci výuky. Současně je ale důležité mít stále na mysli, že ten samý prostor potřebuje i ten druhý. To vyžaduje **vzájemný respekt**, podporu a **souhru** v naplánovaných činnostech i situacích, které vyžadují improvizaci.

Zážitky učitelů z hodin tandemové výuky:

⁵ k formulaci cílů pomáhá technika SMART; k formulaci kognitivních cílů doporučujeme využívat revidovanou Bloomovu taxonomii

“Zkusily jsme prezenční i distanční formu, většinou zakomponujeme aktivity ve skupinách, ve dvojicích apod. Pro žáky obě fungujeme jako opora, obcházíme skupinky, podporujeme aktivní přístup žáků. Spolu také chystáme pomůcky - různé kartičky, kvízy, deskové hry ...”

“Práce ve dvou šla mnohdy hodně rychle, a pokud to žáky zaujalo, byli nadšení, jindy se aktivita svezla úplně jinam, ale zpravidla ještě lepším směrem a cestou, než jsme s kolegy očekávaly.”

Co je potřeba k realizaci tandemové výuky očima učitelů:

“Být tvárný, otevřený změnám a umět reagovat na dynamiku třídy, být ve střehu, dávat problémové úkoly a být průvodcem. Vyčkávat. Vést. Pozorovat. Umět včas a vkusně zasáhnout. - Mě tohle baví.”

“Počítat s tím, že člověk už není ten hlavní v té třídě, že to s někým sdílí. Pokud se bojí nebo má obavy, tak první krok může být otevřít si dveře při hodině. I to někomu dělá problém.”

“Někdy je potřeba improvizovat a k tomu je prima, aby se učitelé dobře znali.”

5. **Reflexe** je velmi důležitou fází procesu tandemové výuky. Dochází při ní ke **sdílení pocitů a zhodnocení** průběhu hodiny. Přínosné je připomenout si, **jak** během aktivit **reagovali žáci**. Zahrnout lze i práci se zpětnou vazbou od dětí. Potřebná je také **identifikace problémů, diskuse o jejich příčinách** a následné **vymýšlení a navrhování možností**, jak je řešit či jak jim příště předcházet.

V průběhu reflexe si učitelé vlastně odpovídají na **tyto otázky**:

- Jaký máme pocit z hodiny?
- Bylo dosaženo cíle, který jsme si stanovili?
- Jak hodina probíhala?
- V čem byly rozdíly v průběhu hodiny v porovnání s připraveným plánem?
- Jak reagovaly děti?
- Jaké problémy se objevily a jaké byly jejich příčiny?
- Jak můžeme tyto problémy řešit a jak jim případně příště předejít?
- Co můžeme příště udělat jinak?

Fázi reflexe zhodnotili učitelé takto:

“Někdy plán práce nevyjde podle představ - poté je fajn zpětná vazba a pohled nás obou na to, proč tomu tak bylo.”

“Důležité je mluvit o dětech, co by jim příště mohlo pomoci, jak je zaujmout.”

“Samotné nás tento styl donutil k samostudiu a vyhledávání informací, které můžeme využít při plánování další hodiny.”

6. **Plánování další hodiny** je poslední, a vlastně také znovu první fází celého procesu. Učitelé při ní **zakomponují** do plánu další hodiny **poznatky z reflexe** hodiny předchozí a tandemová výuka může pokračovat dál.

Podoby tandemové výuky

Tandemová výuka může mít několik podob. Podstatné je, že **oba učitelé** z tandemu **jsou důležití** a **obohacují** jak **výuku**, tak **i jeden druhého**. Podle toho, jak dobře se osobně i profesně znají nebo poznávají, se **podoba** tandemové výuky **postupně vyvíjí**.

Pokud učitelé s tandemem začínají a znají se málo, mohou začít nejprve **pozorováním** jeden **druhého** při vlastních hodinách a následně o nich diskutovat. Tím získají vhled do svých vyučovacích stylů a přístupů k žákům. Mohou pak navázat první "zkušební" tandemovou hodinou, na základě její reflexe zhodnotit plusy a mínusy a rozhodnout se, zda a jak budou pokračovat.

Jak může tandem ve výuce vypadat? Možností je několik, uvádíme zde ty, se kterými jsme se samy setkali. Jednou z podob tandemu může být, že během společného plánování a přípravy hodiny si mohou učitelé **vymezit své role**, kdy jeden z učitelů je například tzv. **kmenový** učitel a druhý je tzv. učitel **docházející** (například při CLILu v matematice je tím "kmenovým" učitel s aprobační matematiky a "docházejícím" učitel s aprobační cizího jazyka).

V případě učitelů se stejnou aprobační je další možností **rozdělení rolí** v rámci naplánovaných aktivit, kdy vždy **jeden učitel** z tandemu aktivitou žáky **provází** a **druhý** žáky **monitoruje a případně jim pomáhá**. V další aktivitě si tyto **role vymění**.

Pro nás je "**TOP**" **podoba** tandemové výuky **vzájemné sladění a doplňování** v rámci celé hodiny. **Oba učitelé** zároveň žáky **provázejí, monitorují a v případě potřeby jim pomáhají**. To může nastat v případě, že se učitelé dobře osobně i profesně znají a vědí, co od sebe navzájem očekávat.

Zkušenosti učitelů s podobou tandemové výuky:

"S podobně nastavenou kolegyní jsme se dohodly, že vyzkoušíme místo "pozorování kolegyně v hodině" se to té hodiny rovnou zapojit."

"Zpočátku jsme s kolegyní plánovaly, pečlivě připravovaly, později "rozdávání rolí" nenastávalo, automaticky jsme se během výuky doplňovaly."

"Formát se měnil a byl různý. Někdy jsem byla pozorovatel, který podává zpětnou vazbu po společně vytvořené přípravě. Někdy jsme si v rámci přípravy rozdělili role - kdo povede jakou část hodiny. Někdy jsem byla v roli asistenta pro konkrétní žáky. Také se měnila pozice v tandemu - já kmenový učitel a kolega dochází na tandem, a naopak."

“Je to různé. Někdy si děti rozdělíme na část hodiny do menších skupin - ty využíváme k procvičování gramatiky, povídaní, ... jindy si vyměníme role “hlavního učitele”, aby druhá měla čas pozorovat “své” děti při práci...”

Výhody výuky v tandemu

Tandemová výuka přináší řadu výhod jak pro žáky, tak pro učitele. Z pohledu učitelů **poskytuje příležitosti k rozvoji soft skills**, a to zejména v oblasti zlepšování vzájemné komunikace a spolupráce, empatie, práce s emocemi a řešení konfliktů, poskytování a přijímání zpětné vazby a vlastní sebereflexe. Slouží také jako **inspirace a obohacování** se o další metody práce a zároveň dává možnost rozšiřovat si vlastní obzory, ať už ve svém oboru, nebo při nahlížení do oborů jiných kolegů. Učitelé v tandemu si také mohou být **vzájemnou oporou a pomocí**.

Díky tomu, že jsou při tandemovém vyučování učitelé ve třídě dva, nabízí se jim více prostoru pro práci s dětmi, ať již jsou rozděleni do dvojic, skupin nebo pracují individuálně. Učitelé mohou více respektovat potřeby všech žáků, a tím přispívat k **vyšší individualizaci výuky**. Vznikají tak nové situace a možnosti k individuálnímu rozvoji každého žáka. Tandemová výuka má tedy i velký přínos pro žáky a jejich učení.

Výhody tandemové výuky pohledem učitelů:

“Výhodou je sdílení zkušeností a plánování hodin s kolegyní, což mi pomáhá v zamyšlení se nad hodinou z více úhlů pohledu, i z takových, které by mě třeba nenapadly. Vzájemná reflexe a zpětná vazba z každé hodiny je skvělým vodítkem pro zlepšení.”

“Obohacení, pestrost pro žáky, sdílení s kolegyní, zamýšlení se nad cíli, organizací, pomůckami a hodnocením. Vzájemná podpora a pomoc.”

“Různorodost pro nás i děti, vzájemná inspirace a duševní podpora, když zrovna jedna nemá nápady.”

“Ve dvou se můžeme věnovat žákům o hodně intenzivněji, zvládneme i logisticky složitější úkoly.”

“Člověk přestane být tak bojácný, zda to, co dělá, je správné. Obohacení o zkušenosti kolegů, zpětná vazba.”

“Možnost vyzkoušení si různých rolí v hodině.”

“Dozvíte se o sobě samém, jaký jste a jaké máte povahové rysy. :-)”

“Já jsem spokojená. Dalo mi to hodně a cítíme, že i žáci jsou nadšení.”

Možné překážky a jak jim předcházet

Tandemová výuka může skýtat i některé nevýhody. Jak již bylo zmíněno, pokud spolu **učitelé nesdílejí stejný nebo obdobný přístup** k dětem a **nemají podobný náhled** na vyučovací proces, může tandemová výuka více či méně “drhnout”. Za předpokladu, že se učitelům v tandemu díky diskusím při plánování hodin podaří se ve svých přístupech a názorech přiblížit, je to **skvělá šance** pro vzájemné obohacování. Nicméně v opačném případě je asi lepší v tandemové výuce nepokračovat a **zkusit najít** pro spolupráci **jiného kolegu**. V nefungujícím tandemu totiž “netrpí” jen učitelé, ale také žáci.

Problematická může být také **snaha o dominanci**, případně naopak **sklon k submisivnímu chování** jednoho učitele z tandemu. Je proto dobré si spolu **vyjasnit role** a o všem otevřeně komunikovat.

V tandemu učitelů se stejným odborným zaměřením může snadno dojít k **nedorozumění** a neshodám **týkající se odbornosti**. Obzvláště ožehavý a nebezpečný může být **konflikt ve fázi realizace**, pokud by přerostl v hádku před žáky. Konflikt je zcela přirozenou součástí komunikace mezi lidmi a často bývá způsoben nekontrolovanými emocemi⁶. Předcházet konfliktu nebo vyřešit konflikt neagresivním způsobem lze pomocí rozpoznávání, uvědomování a pojmenovávání vlastních emocí, empatie a **respektující otevřenou komunikací**. Dobré zvládání konfliktů mezi učiteli v tandemu je **obrovským přínosem** také pro žáky, kteří si díky tomu tuto důležitou dovednost také mimoděk osvojují.

Zejména zpočátku, když učitelé s tandemovou výukou teprve začínají, mohou nastat **komplikace v organizaci času**. Nejenže může dojít k **nesprávnému odhadu** času pro realizaci jednotlivých aktivit, ale především celá fáze plánování a přípravy může být **časově náročnější**, a to hlavně z důvodu společných diskusí a vyjasňování si svých odlišných pohledů a názorů. Zkušenosti učitelů však ukazují, že tento **čas** na přípravu **se postupně zkracuje** a že přínos těchto odborných diskusí tuto překážku mnohdy vyvažuje.

Jak překážky v tandemové výuce vnímají učitelé:

“Zažila jsem tandem bez inspirace, bez domluvy. Kolegyně chodila vlastně na náslech.”

“Ačkoli si kolegyně vážím, nedařilo se nám spolupracovat. Nejspíš jsme se nepotkaly povahově jako stejně myslící osoby. Po pravdě jsme to už nestačily řešit, přišla pandemie a zavřely se školy.”

⁶ Více o konfliktech např. v Miller, Rory a Jiří Kadlec. *Komunikace v konfliktu*. (2018) nebo v knize *Nenasílná komunikace* od Marshalla Rosenberga (2016)

“Nesedli jsme si s kolegou - tandemová výuka probíhala jen formálně. Kolega byl nespolupracující, neměl čas se společně na hodiny chystat a reflektovat je. Tato tandemová hodina byla na mou žádost zrušena.”

“Zpravidla jsme měly nedostatek času na aktivity, které jsme měly nachystané a chtěly vyzkoušet.”

“Ze začátku jsme trávili přípravou na jednu hodinu nejméně dvě hodiny. Postupně jsme si sedli a nyní nám stačí popovídat si tak půl hodinky, dvacet minut.”

Závěr

Tandemová výuka poskytuje učitelům i žákům neomezené možnosti a skvělé příležitosti k učení. Může se stát inspirací a velkým obohacením pro všechny. Stejně, jako se ve škole učí spolupracovat a vzájemně komunikovat žáci, mohou se to učit i učitelé. Stačí jen odhodlání a chuť. Tandemová výuka k tomu otevírá dveře.

Zážitky z tandemové výuky a doporučení pro ty, kteří chtějí s tandemovou výukou začít:

“Zažila jsem ve větší míře spolupráci a bylo to oboustranně přínosné. S kolegyní jsme si výuku rozdělily, naplánovaly, co chceme s žáky zažít, jakým cílem se zabývat, co pro to udělat, jak rozfázovat, kdo si co vezme na starost a jak vyhodnotíme. Využívaly jsme často práci ve dvojicích, skupinkách.”

“Nás učitelky to baví, často od sebe něco okoukneme. **Žáci tyto hodiny milují**, vždy se ptají, kdy bude zase tandem.”

“Komu nevádí rozšiřování si obzorů a vědomostí, ten bude spokojený. Já jsem si odnesla spoustu zajímavých postřehů a zkušeností.”

“Zpočátku se objeví trochu nevole a obavy, co řekne kolega, kolegyně na můj styl výuky. Proto je dobré si zvolit kolegyni, kolegu, se kterým si rozumím. Na hodiny se vysloveně těšili žáci a ptali se, jestli bude zase "párovka". Další věc je, že si uvědomíte mezipředmětové vazby a přesah učiva skrz ročníky a předměty. A asi tak po dvou letech navázat spolupráci s dalším učitelem, protože ve dvou se to lépe táhne, ale změna je změna... Přeji hodně štěstí a **NEBOJTE SE....**”

“Kdo nezažije, neocení přínos. Za vyzkoušení člověk nic nedá a naopak může hodně získat. Určitě doporučuji vyzkoušet, nebát se možných chyb a omylů, a jít do toho.”

“Je to časově náročnější, ale určitě bychom do toho šly zas. Osvědčilo se nám i při on-line hodinách.”

Na závěr zde máme jedno **doporučení od ředitele pro ředitele**: “Udělejte první krok, začněte třeba s jednou dvojicí, která má chuť, ale váhá.”

A na úplný závěr předáváme **vzkaz od učitelů všem těm, kteří možná ještě trochu váhají**:

“ROZHODNĚ TO ZKUSTE A JDĚTE DO TOHO! VYZKOUŠÍTE A UVIDÍTE, ŽE TO DĚTI I VÁS BUDE VÍC BAVIT :) ZAČNĚTE TŘEBA NENÁSILNĚ S NĚKÝM, S KÝM SI SEDNETE PO LIDSKÉ STRÁNCE. STOJÍ TO ZA TO!”

Doporučené zdroje:

Gordon, Thomas. 2015. *Škola bez poražených: Praktická příručka efektivní komunikace mezi učitelem a žákem*. Malvern.

Kopřiva, Pavel, Nováčková, Jana, Nevolová, Dobromila a Tatjana Kopřivová. 2008. *Respektovat a být respektován*. Kroměříž: Spirála.

Miller, Rory a Jiří Kadlec. 2018. *Komunikace v konfliktu*. Mladá fronta.

Rosenberg, Marshall. 2016. *Nenásilná komunikace*. Portál.